

İdlib'te son dönemeç mi?

DR. GÖKTUĞ SÖNMEZ Sayfa 2'de

İkircikli bir uzlaşma anlatısı

DR. MESUT BOSTAN Sayfa 4'te

Star

16 ŞUBAT 2020 PAZAR - SAYI: 650

AÇIK GÖRÜŞ

AKSAM'ın ücretsiz ilavesidir

FİKİR VE TARTIŞMA EKİ

Ercan Yıldırım
Yazar

Çok kutuplu Soğuk Savaş ve devletçi neoliberalizm

Soğuk Savaş'ın iki önemli figürü, farklı ekollerde olsa da Rusya ve Çin, Demir Perde'nin kalkmasıyla birlikte liberalizme geçiş yaptılar. Neoliberalizm siyasi küreselleşmeyle birleşince çevredeki ülkelerin iktisadi ve siyasi dönüşüm gerçekleştirmelerini sağladı. 1990'lardan günümüze Çin Komünist Partisi ve önce Yeltsin arkasından Putin ile Rusya ciddi tasfiyelerle hem geleneksel devlet mekanizmalarını aktif halde tutabilecek hem neoliberal iktisadi uygulamaları adanmışlar. Elbette Soğuk Savaş sonrası geçiş evresinde küresel siyasete ve piyasalara entegrasyon ile toplumların, ülke içi düzenlerin uyumu, siyasal manadaki gelişmeler ABD'nin mutlak egemenliğini getirdi.

Ne Rusya ne Çin bu süreçte ABD imparatorluğuna muğayir adımlar atabilecek pozisyona gelemediler.

Rusya, Çin, Türkiye modeli

Duvarların yıkılmasından 11 Eylül düzenine kadar ABD teklisi dünya sistemine geçti, belki buna AB'yi de "buçuk" niyetine eklemek mümkün. Fakat Medeniyetler Çatışması üzerinden "öteki" kurma çabası, İslam merkezli düşmanlaşmalarla dayalı öğretisi Çin ve Rusya gibi bölgesel güçleri çok kapsamadığı, kendi demografik, hammadde, üretim, emek yoğun kaynaklarını kullanabildikleri için 11 Eylül nizamı, Avrupa'da entegrasyonun bitmesi, İngiltere'nin AB rahatsızlığı, 2008 kriziyle beraber dağılmaya başladı. Bu süreçte Putinli Rusya, jeopolitik sınırlarını zorlar, hinterlandını genişletir, içeride "birliği" tesis eder, güçlü devlet mekanizmasını kurarken Çin iktisadi neoliberalizmi, küresel şirket düzenini üst düzeyde şekillendirerek zenginleştiği gibi siyasi karlıklarını bastırabilirdi.

Dünya 2008 krizinden sonra siyasi dönüşüme geçtiğinde, küresel şirketlerin ulus devlet üzerindeki hegemonyasının güçlü devlet-güçlü lider-güçlü millet vurgusuyla bozulma süreci ister istemez dünya sisteminin yeni bir doktrine evrilmesini gerektirdi.

Avrupa'da güçlü lider arayışları İslamofobi, özerklik talepleri, neoliberal politikalara karşı gösterilere dönüşüncü eklettik modellemeler gündeme geldi.

Bugün Çin, Rusya hatta Türkiye ekonomik neoliberalizmi sonuna kadar uygularken siyasi neoliberalizme zit tutum geliştiriyor... Esasnda bakılırsa Avrupa da bu eğilime uygun hareket ediyor. Haliyle dünya sistemi doktrin arar, bir düzen kurmak isterken Rusya ve Çin kendi modellerini genel gidışattan farklı biçimde inşa etti.

Bu saatten sonra Çin ve Rusya'nın kendilerine özgü sentezledikleri neoliberalizm ile dünya sisteminin bir biçimde geldiği çok kutuplu Soğuk Savaş genel ortalamayı belirleyecek gibi görünüyor.

Güçlü devlet, güçlü lider

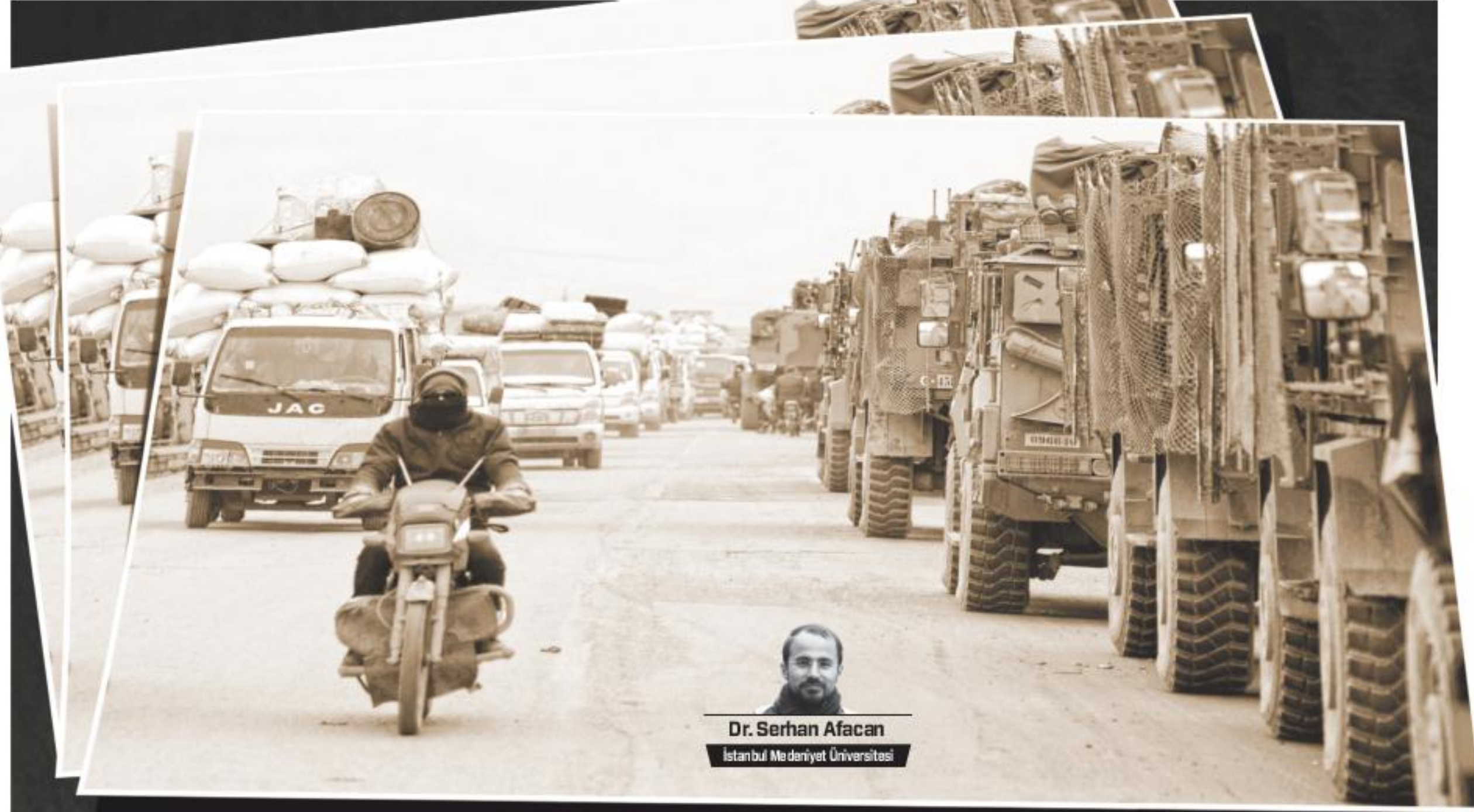
ABD ve Avrupa'nın yekpare blok oluşturmaması kadar Avrupa ile Rusya ve Çin'in birbirlerine hasım davranış sergilememesi, tek kutuplu bloklar yerine çok kutuplu blokların varlığı yeni doktrinin genel yapısını ihtiva ediyor. Bu açıdan Rusya daha çok İmparatorluk kastıyla meşgul olduğundan siyasi vechesiyle sistem içinde manevralar yaparken Çin, Ticaret Savaşı'ndaki gibi iktisaden mesele çikararak ataklar geliştirecektir. Türkiye'nin ekonomi bahsindeki zayıf konumunu göz önüne alarak yine siyasi yönelimiyle dünya sisteminde etkili çikarlar yapabileceğini söylemek mümkün.

1980 sonrası dünyayı etkileyen neoliberalizm, iktisadi yönelimiyle siyasi tezleri iç içe geçse de toplumların, devletlerin farklı karakter göstermelerine bağlı şekilde çoğu zaman ahenkli çalışmadı.

Bir arada yaşama, siyasi çoğulculuk, insan hakları, özgürlükler, çok kültürlülük, demokrasi, etnik-dini-mezhebi farklılıkların siyasallaşması gibi hususlarda yükleri bulunan ülkelerde siyasi boyut aksasa, daha çok Kıta Avrupası'nda canlılık gösterse de iktisadi süreç aynen devam edebildi.

Rusya, Çin, Türkiye gibi ülkelerde ekonomik neoliberalleşmeye geçiş yabancı yatırımlar, küresel şirketlerin etkinliklerine destek vererek sürdü fakat siyasi tezler arka plana itildi... Aksine güçlü devlet ve lider idaresine geçildi.

DEVAMI 5'TE

Dr. Serhan Afacan
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

MOSKOVA İLE MAKAS AÇILIYOR

Aleksey Yerhov 'Suriye ordusu kendi topraklarının her bir karışımı geri alma kararı verdi' diyerek Ankara ile Moskova arasındaki makasın ne kadar açıldığını gözler önüne serdi. Bu noktadan sonra, Astana ortakları arasında yeniden güçlü bir ortak zemin beklemek gerçekçi olmayacaktır.

Mart 2011'de patlak veren Suriye iç savaşı dokuzuncu yılını doldurmak üzere ve kalıcı çözüm hala uzak bir olasılık. Krizin erken safhalarından itibaren pozisyonunu sürekli olarak en kötü olasılığa göre alan Türkiye, geride kalan dokuz yılda neredeyse istisnasız olarak her aşamada kötünün kötüsüyle karşı karşıya kaldı. Artan gerilimin Türkiye'nin milli güvenliği, Suriye'deki sivililer, bölge istikrar ve küresel barış için arz ettiği riskleri tartan Ankara, gerektiği noktalarda Suriye politikasında önemli revizyonlara gitse de Doğu ve Batı'daki muhataplarının statükoyu koruma ya da "bekle-gör" yaklaşımlarını değiştiremedi. Gelinek noktada, yıllardır ülkeye akan eden milyonlarca sığınmacı başta olmak üzere krizin çeşitli olumsuz sonuçlarına maruz kalan Türkiye açısından, son haftalarda İdlib'te

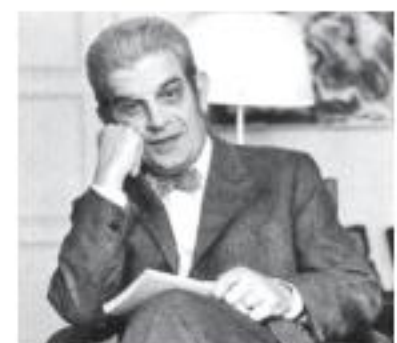
yaşananlar nedeniyle krizin kelimenin tam anlamıyla kapıya dayanması olayın boyutu u değiştirdi. Bu yeni durumla baş etmek ise hayli zor olacak.

Bu noktaya nasıl gelindi?

2011 yılından önce Suriye'yi bilenler için ülkedeki politik baskı ve buna bağlı olarak biriken gerilimin bir patlamaya neden olma potansiyeli taşıdığı aşikardı. Bu patlamanın meydana geliş şekli ve Suriye sahasındaki etkileri ise korkulmanın çok ötesinden oldu. Kriz kısa sürede büyük bir karılmayı beraberinde getirdi ve Beşşar Esed'in, Baas rejiminin doğasına uygun olarak, sert tedbirlerle olayları bastırabileceğini ve vemetmesi ülkeyi bir şiddet sarmalına itti. Bir yandan rejimin bu yaklaşımı diğer yandan ise bölgeyi kana bulamak için fırsat kollayan terör örgütlerinin tehdit hareketleri arasında kalan sivil halk ve muhalifler büyük bir yıkıma uğradı.

DEVAMI 3'TE

Türkiye İdlib'te oldubitti ile sonlanacak bir sürecin ardından sıranın güney sınırlarına geleceğini biliyor. Esed rejimi ile PYD-YPG arasındaki yakınlaşma da elbette bir sır değil. Bu nedenle Türkiye, sağlıklı bir siyasal çözüm aşamasına gelinmeden İdlib'te geri adım atmayacaktır.

Lacan'a göre arzu ve bilgi arasındaki ilişki

MURAT GÜZEL
Sayfa 5'te

Devletin açısından da bakabilmek

DOÇ. DR. BENGÜL
GÜNGÖRMEZ / Sayfa 6'da

İDLİB'TE SON? DÖNEMEÇ Mİ?

Türkiye'ye rejimin olası kontrolü neticesinde 1 ila 1,5 milyon mültecinin akmasının mümkün olduğu değerlendiriliyor. Bunun Türkiye açısından ortaya çıkarması muhtemel insani ve finansal yüküne ilaveten bu manzara, rejimin giderek artan biçimde tüm muhalifleri Türkiye'ye zorunlu göçe tabi tutarak kendi gücünü sonraki on yıllarda korumanın bir aracı olarak kullandığı izlenimini de veriyor.

Çatışmazlık bölgeleri içerisinde rejimin üzerinde kontrolünü sağlayamadığı tek bölge olan İdlib, bu özelliğiyle uluslararası toplum ve Türkiye tarafından terör örgütü ilan edilen HTŞ gibi yapılarla birlikte zamanla HTŞ karşısında zayıflayan Zengi Hareketi ve Ahrar Şam gibi grupları da barındıran, rejime muhalif grupların ve nüfusun büyük ölçüde toplanmaya mecbur bırakıldığı bir saatli bomba durumundadır. Bu özelliği yalnızca İdlib'te turmanan askeri gerilim bağlamında değil, aynı zamanda olası rejim kontrolü durumunda halihazırda başlayan insani zorunlu hareketin devamı anlamında da değerlendirmek mümkündür. Doğu Guta ve Deraa, Rastan ve Talbise ve Kuneyra bölgelerinin rejim kontrolüne geçmesiyle İdlib'e yığılan nüfusla birlikte İdlib yalnızca 45 bin civarında farklı gruplara mensup savaşçıları değil, aynı zamanda nüfusu süreçte ikiye katlanmış olmakla güncel 4 milyon nüfusa sahip bir hale gelmiştir.

Hayati bir hedef

Ağustos ayındaki Han Şeyhun hamlesiyle başlayan rejim, İdlib'in güneydoğusunda ilerleyişine başlamış, bu süreç içerisinde 8, 10, 11, 12 no'lu Türk gözlem noktaları rejim bölgesi içerisinde kalmıştır. İdlib, rejim ve Rusya açısından rejimin yeniden kazanmakta olduğu alan kontrolü bağlamında bunu yalnızca kısa değil orta ve uzun vadede de tehdit edebilecek aktüel ve potansiyel insan kaynağının bir arada olduğu hayati bir hedef olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'ye rejimin olası kontrolü neticesinde 1 ila 1,5 milyon mültecinin akmasının mümkün olduğu değerlendirilirken bunun Türkiye açısından ortaya çıkarması muhtemel insani ve finansal yüküne ilaveten bu manzara, rejimin giderek artan biçimde tüm muhalifleri Türkiye'ye zorunlu göçe tabi tutarak kendi gücünü sonraki on yıllarda korumanın bir aracı olarak kullandığı izlenimini de vermektedir. M4 ve M5 otoyollarının kontrolünü sağlamak maksatlı olarak rejimin Serakib ve Maarat el-Numan'a ilerleyişi ile birlikte Türk gözlem noktalarına yönelik tehdidin artması ve Türkiye açısından bu otoyollarının önemi birlikte değerlendirilerek, İdlib'in olası düşüşüyle ortaya çıkabilecek insani dram ve göç akımı ve İdlib'teki ılımlı muhaliflerin ortadan kaldırılmasının engellenmesi maksatlı olarak askerin alma gereği ortaya çıkmıştır. Şubat başından itibaren Türkiye İdlib'e yoğun bir askeri sevkıyat gerçekleştirmiş, ZPT, tank, obüs, mühimmat ve iş makinaları aktarılmış, komandolar bölgeye sevk edilmiş, adım adım meselenin çözümüne yönelik askeri caydırıcılık opsiyonu daha fazla kullanacağı taktiksel bir çizgi izleyeceği öngörülmüştür. 10 Şubat'ta beş askerin şehit olması ve beş askerin yaralanması neticesinde yapılan karşı hamlede 101 rejim unsuru etkisiz hale getirilirken üç tank ile iki top mevzi tahrip edilmiştir. İlerleyen günlerde Milli Savunma Bakanlığı'nın yaptığı açıklamalarla birlikte bu sayı 207 rejim unsurunun etkisiz hale getirilmesine ulaşmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin hem Koral sistemlerinin kullanımıyla rejim ve Rus sistemlerinin köreltilerek kısa vadeli operasyonel alanlar açılması hem de muhaliflere aktarılacak MANPADS sistemleri ile hava sahasının Türkiye'nin istediği etkinlikte kullanmadığı durumda dahi diğer aktörler için de kısıtlamalara uğraması hedef-

lenecektir. Bu doğrultuda Koral'lar İdlib sınırına aktarılmış, 11 Şubat'ta muhaliflerin düşürdüğü rejim helikopteri ve bunun FIM-92 sistemiyle yapılmış olması bu olasılığı kanıtlayan verilerdir.

Siyasi ve diplomatik maliyet

Olası senaryolar değerlendirildiğinde rejim ve Rusya'nın İdlib'in daha önce değinilen kısa, orta ve uzun vadeli rejime tehdit oluşturuca potansiyeli dolayısıyla Türk gözlem noktalarının ötesine çekilmesi ve İdlib'i tamamen terk etmesi olası gözükmemektedir. Rejim için oldukça hayati önem taşıyan İdlib'te Türkiye'nin istediği geri çekilmeyi sağlamanın olası yollarından birisi Fırat Kalkını ve Zeytin Dalı Bölgeleriyle birlikte İdlib'te ve Halep'teki muhalif unsurlarla beraber rejime farklı cephelerde ve zamanlamalarla saldırılar üzerinden İdlib'te bulunmayan askeri ve siyasal maliyetini katlanamaz noktaya çekmektedir. Ancak bu durumun hava sahasının kontrolü Rusya'da bulunur ve Rusya doğrudan çatışmaya müdahil olmasa dahi rejimin yanında şu ana kadar kısıtlı da olsa angajman sergilerken hayata geçirilmesinin sonuçları dikkatle değerlendirilmelidir. Bununla birlikte İdlib'in tamamen rejim tarafından kontrolü içine sahada varlığını hızla nitel ve nicel olarak artıran Türk Silahlı Kuvvetleri'ni doğrudan ve kapsamlı biçimde hedef alması gerekmektedir. Özellikle Rusya açısından bunun askeri bedeliyle birlikte siyasi ve diplomatik maliyeti ve ABD ile Türkiye arasında özellikle YPG ve F-35 odaklı bir gerilim mevcutken iki ülke arasında bir köprü oluşturacak böylesi bir gerilime mahal verilmesi rasyonel gözükmemektedir.

Kontrollü gerilim

Halihazırda İdlib, tarafların kontrolü bir gerilimle birbirlerini tarttığı, bir diğerinin askeri ve diplomatik sınırlılıkları ve kabiliyetini test ettiği, bu doğrultuda kabiliyetlerini artırdığı ve saha içinde ve dışındaki aktörlerin pozisyonunu ölçmeye çalıştığı bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç askeri angajmanın hızla tırmadığı bir evreye geçebileceği gibi, bunun tüm aktörler açısından maliyeti ve meselenin düzenli ordu-ların birbiriyle savaş iklimine girdiği bir noktaya taşınmasının sonuçları dolayısıyla bu ihtimal çok olası gözükmemektedir.

Dr. Göktaş Sönmez
ORSAM Güvenlik Çalışmaları Direktörü

Tarafların mevcut etki alanlarında hareketi sonlandırarak tamamen diplomasiyle sorunu çözmesini gerektirecek güç dengelenmesi de yaşanmamıştır. Dolayısıyla ilk etapta en olası ihtimallerden biri İdlib'in yeni sınırlarına ortaya çıkması ve yeni kontrol bölgeleri belirlenmesidir. Rejim de iç savaş başından bu yana ilk kez M5 otoyolunu tamamen kontrol eder hale gelmiş ve ülkedeki kontrolünü çok büyük oranda kaybetmişken kontrol alanını yıllar içerisinde Rusya ve İran desteğiyle bu denli artırmışken bu olasılık için ağırlığını kayması mümkündür. Ancak İdlib'te böylesi bir ihtimalde çizilecek yeni sınırların kalıcılığı da yine ileri yıllardaki diplomatik ve askeri dinamiklerin seyrine göre şekillenecektir.

Rusya ABD'den farklı mı?

Diplomatik alanda da İdlib meselesi, oldukça yoğun bir trafiğe ve kamu diplomasisi çabasına neden olmuştur. ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'nin Türkiye ziyareti oldukça önemlidir. Bu ziyaret ve ABD'den gelen destek açıklamalarıyla Türkiye-ABD ilişkilerinde kısmi onarım ve Türkiye'nin Rusya ile artan diyalogunun İdlib çerçevesinde kan kaybetmesinin mümkün kılınabileceği bir işbirliği zemini arandığı değerlendirilebilmektedir. ABD açısından Rusya'nın Suriye'de pozisyonunu perçinleyebilecek ve bölgede kalıcılığını garanti edebilecek İdlib hamlesinin engellenmesi, özellikle AB açısından ise olası mülteci dalgasının önlenmesi önem arz etmekle birlikte bu aktörlerin ve NATO'nun henüz somut bir girişimde bulunduğu hatta söylem düzeyinde dahi yeterli sertlikte bir pozisyon aldığı söylemek mümkün değildir. Suriye sahasından kimi üslerini dahi toparlayamadan çekilme kararını uygulamak zorunda kalan ABD'nin dahlinin ne kadar oyun değiş-tirici rol oynayacağı, enerji güvenliği bağlamında Rusya ile oldukça girift ilişkilere sahip AB üyesi ülkelerin nasıl bir tutum izleyebileceği soru işaretli

olduğundan meselenin daha ziyade bugüne kadar olduğu üzere Türkiye ile Rusya ve kısmen İran'ın diplomatik ve askeri araçların ışığında ele alınması gerekebilecektir. Bu bağlamda askeri hamlelerle eş zamanlı ilerleyen bazı önemli diplomatik hamleleri de değerlendirmek gerekmektedir. Harekatın ilk gününde Rus Dış İstihbarat Servisi Başkanı Sergey Naryshkin BAE ziyareti gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda görüşmelerde Türkiye ile özellikle Libya'da farklı aktörleri destekleyen ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi çevreleme çabasındaki bloğun önemli aktörlerinden olan BAE ziyaretindeki gündem merak konusu olmuştur. Öte yandan ABD Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'nin Türkiye ziyareti ve Türkçe yaptığı açıklamada Rusya ve rejimi doğrudan hedef göstermesi ve Türkiye ile müttefiklik vurgusu yapması, bu söylemin Mike Pompeo tarafından destek görmesi de Rusya ile Türkiye arasındaki gerilimle birlikte ABD'nin Rusya'nın bölgedeki gücünü artırmaması engellenmesini ötesinde Türkiye ile ilişkilerini onarma ve Rusya ile arasında mesafe koymasını sağlama çabaları olarak okunabilir. Bununla birlikte ABD Ulusal Güvenlik danışmanı Robert O'Brien'in ABD'nin doğrudan askeri bir önlem almayacağı, böylesi bir rolü gerekli görmediği ve Rusya'nın Türkiye ile aralarındaki sorunu kendileri çözmeleri gerektiği vurgusu karmaşık mesajlar göndermekte, bu durum aynı zamanda ABD içerisinde farklılıkların Türkiye'ye ve Rusya'nın bölgedeki rolü ile ABD'nin bölgedeki rolüne farklı bakışların da yansımaları olarak değerlendirilebilmektedir. ABD'nin bölgeden çekilme çabasına karşın Rusya ile Türkiye arasındaki gerilimi trandıran ve Suriye'de sürdürdüğü kısıtlı varlığının anlamlı bir kazanıma dönüşmesini

garanti altına almak için askeri olarak değilse dahi özellikle Rusya nezdinde diplomatik olarak daha aktif angajman izlemesi olası görülmektedir. Rejimle ABD arasında gerilime dönüşebilecek bir olay ise 12 Şubat'ta yaşanmış, Haseke'de rejim üniformalı kişilerin ABD kuvvetlerine ateş açması neticesinde ABD askerinin karşılığı neticesinde bir rejim askeri hayatını kaybetmiş ve ABD uçakları iki rejim noktasını vurmuştur. Rusya'nın ABD'nin daha aktif diplomatik süreç izleme çabasına karşı sosyal medya hesaplarından konuya dair Pompeo'nun açıklaması ile Anadolu Ajansı kaynaklı ABD-YPG ilişkisine dair haberin infografisini birlikte kullanan bir paylaşımı büyükelçilik hesabından yapmıştır.

Caydırıcı askeri varlık

Bununla birlikte Rusya'nın terörist Mazlum ile görüşmeleri ve PKK'nın Moskova'da ofis açmasına izin vermiş olması gibi geçtiğimiz yıllarda gündeme gelen gelişmeler, Rusya'nın da ABD çizgisinden ne denli farklı bir tutarlılık izlediği konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Bahsi geçen YPG-Rusya bağlantısına ilaveten 2016 ortasında Çukurca'da Rus MANPADS'i ile düşürülen helikopterimiz (ve bu sistemin olaydan kısa süre önce 2015'te Caesar Kunikov gemisinde güvertede sergilenmesi) ve Suriye'de Komet saldırılarına maruz kalan tanklarımız göz önünde bulundurulduğunda Rusya'nın da kamu diplomasisi anlamında ABD'den daha kolay bir sınav vermesi mümkün görünmemektedir. Bu manzarada görülen odur ki, dönemsel olarak ve spesifik odakla kimi konularda işbirliği imkanları rasyonel biçimde araştırılmakla birlikte bölgedeki güçlerin her birinin kendi gündemleri ve bu gündemlerin dönemsel öncelik sıralaması değişmekte. Türkiye'nin kendi ulusal çıkarları odaklı olarak hem bu aktörlerle ilişkilerini anlık gözden geçirmesi hem de kimi zaman sert güç gerekiren hamlelerle hareket etmesi gerekmektedir ki Fırat Kalkını, Zeytin Dalı, Banış Pınarı Harekatı ve devam etmekte olan İdlib'teki caydırıcı askeri varlık ve kararlılık, neticeleri itibariyle bu çizginin isabetliliğini göstermektedir.

@GoktasSonmez

Rusya'nın terörist Mazlum ile görüşmeleri ve PKK'nın Moskova'da ofis açmasına izin vermiş olması gibi geçtiğimiz yıllarda gündeme gelen gelişmeler, Rusya'nın ABD çizgisinden ne denli farklı bir tutarlılık izlediği konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır.

Türkiye, elbette Rusya ile köprüleri atmayacaktır ancak ABD'nin ve Avrupa'nın önde gelen devletlerinin bu krizin yalnızca Türkiye'nin meselesi olmadığını idrak etme zamanı geçiyor.

Dr. Serhan Afacan
Birinci sayfadan devam

Bu sırada uluslararası toplum krizin "olgunlaşmasını" bekliyor ve Türkiye'nin erken evrelerden itibaren etkin rolünü sonlandırmak için etkin adımlar atılması yönündeki çağrılar yarıtsız kaldı. DEAŞ terörünün 2013'ten itibaren Suriye'yi etkisi altına almaya başlaması dikkatleri bu yöne çevirdi ve bu terör örgütüne karşı Eylül 2014'te bir uluslararası koalisyon oluşturuldu. Buna rağmen, daha önce 2013'te Reyhanlı ve 2014'te Musul Başkonsolosluğunda bu terör örgütünün hedefi olan Türkiye, 2015'te Suroç ve Ankara Gamda, 2016'da Sultanahmet ve Atatürk Havalimanında ve 2017'de Reina'da defalarca DEAŞ terörüne manz kaldı. Türkiye'nin geleneksel müttefikleri ise bu saldırılar karşısında sessiz kalmayı tercih etti. Astana Süreci tam da bu koşullarda devreye girdi.

Beklentilerin gerisinde

Suriye krizinin başlangıcından itibaren doğrudan ya da örtük şekilde birçok devlet Sürece dahil oldu. Bölge ülkeleri içinde ise İran ile Türkiye'nin konumları taban tabana zıttı. Dengeyi değiştiren ise Rusya'nın gelişti oldu. Mart 2014'te Kırım'ı illegal şekilde ihlal eden Rusya'nın Eylül 2015'te Suriye krizine müdahil olmasının Türkiye açısından yakın ve uzak vadeli sonuçları oldu. Bu müdahaleden kısa süre sonra Kasım 2015'te bir Rus jetinin Türkiye tarafından düşürülmesi ipleri kopma noktasına getiren bir süre sonra işkilerin düzelmesi beklenmedik bir işbirliğinin de önünü açtı. Türkiye, Rusya ve İran'ın inisiyatifleriyle Ocak 2017'de muhaleflerle Esed rejimi temsilcileri arasında Astana'da yapılan görüşme bu işbirliğinin meyesiydi. Daha önce 2011-12 yıllarında Anka'da tertip edilen zirvelerle sürdü. Sürecin iki aşaması ise özellikle kritikti.

Bunlardan ilki Mayıs 2017'de üç ülke garantörlüğünde imzalanan "Suriye'de Çatışmazlık Bölgelerinin Oluşturulmasına Dair Muhtıra" idi. Buna göre; İdlib eyaletinin tamamı, Lazkiye eyaletinin kuzeydoğusu, Halep eyaletinin batısı ve Hama eyaletinin kuzeyi; Humus eyaletinin kuzeyindeki Rastan ve Talbise bölgeleri; Şam'ın kuzeyinde bulunan Doğu Guta; ve Güneyde Ürdün sınırında bulunan Deraa ve Kuneytra eyaletlerinin belli bölgelerinden oluşan dört alan bu kapsama alındı. Muhtıraya ilişkin Türk Dışişlerinden yapılan açıklamalar anlamlıydı: "Türkiye, sağlanan bu mutabakatın etkili bir şekilde uygulanarak mevcut ateşkes rejimini tahkim etmesi, böylelikle sahadaki koşulların iyileştirilerek bir yandan siyasi çözüm sürecinde anlamlı adımların atılmasına kolaylaştırması, diğer yandan Suriyeli sivililerin buldukları yerlerde güvenlik ve insani ihtiyaçlarının karşılanması yönündeki gayretlerini etkin biçimde sürdürmektedir." Açıklamada vurgu net şekilde

MOSKOVA İLE MAKAS AÇILIYOR

James Jeffrey Ankara'ya geldi ve ayağının tozuyla Türkçe olarak yaptığı açıklamada Türkiye'nin "şehitlerinden" bahsederek, ABD'nin Halk Bankası, Brunson davası, PYD-YPG ve S400 gibi konulardaki tavrı nedeniyle aleyhine dönen Türk kamuoyunu yeniden kazanmak istediğini gösterdi. Türkiye'nin de haklı olarak Rusya'ya alternatifsiz olmadığı mesajını vermek istediği görülüyor.

"aceleci" hamlelerden sakınmak gerektiğiydi. Türkiye anlaşma uyanınca İdlib'te 12 gözlem noktası kuracaktı ve süreç neredeyse İdlib'i çepeçevre saraacak noktaların yedi ayda tamamlanmasıyla sonlandı. Ancak Şam rejiminin özellikle başkente yakın bölgelerde çözümü sürece yayma niyeti olmadığı gibi sürekli olarak birleşip ayrılan terör örgütleri de tedhiş hareketlerine devam etti. Diğer bölgelerden kaçan Suriyelilerin akın ettiği İdlib eyaleti gitgide daha kalabalık (ki olağan koşullarda nüfusu 1.5 milyon olan eyaletteki insan sayısı 3 milyonu aşmış bulunuyor) ve kritik bir hal alıyordu. Türkiye açısından Süreci taşımak zorlaşmıştı. Sürecin ortakları arasında İdlib konusunun ne denli bir ihtilaf mezu olduğu Eylül 2018'de Tahran'da düzenlenen zirvede tüm dünyaya malum oldu. Son bölümü bir şekilde basına açılan zirvenin sonunda, Cumhurbaşkanı Erdoğan İdlib'e dönük bir ateşkes kararı alınması için ısrar ederken diğer iki muhabatın buna yanaşmadığı görüldü. Soruna "geçici" bir çözüm çok geçmeden on gün sonra 17 Eylül 2018'de Soçi'de yapılan Erdoğan-Putin zirvesinde geldi. Bu da süreçteki iki kritik aşamanın ikincisiydi ve yine merkezinde İdlib vardı.

Astana Süreci şimdi başlıyor

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar ile Rus mevkidaşı arasında imzalanan "İdlib Gerginliği Azaltma Bölgesindeki Durumun İstikrarlaştırılmasına İlişkin Muhtıra" ile birkaç husus teyit edilmişti. Muhtıra uyanınca, İdlib gerginliği azaltma bölgesinin statüsü muhafaza edilecek; Rusya, İdlib'e yönelik saldırıların önlenmesi gerekli tüm tedbirleri alacak; gerginliği azaltma bölgesi sınırları boyunca muhaliflerle rejim arasında 15-20 km genişliğinde silahtan arındırılmış bir bölge oluşturulacak; ve ağır silahlar ve radikal gruplar bu bölgeden çıkarılacaktı. Bu muhtıra da beklenenin ver-

Dr. Serhan Afacan
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

ne yapabilir, bakmak lazım." Yani Astana Süreci belki krizi biraz zamana yayması dışında beklentilerin çok gerisinde kalmıştı. Bu açıklamadan sonra, Türk askerine karşı düzenlenen saldırılar dışında Esed rejimi özellikle Halep-Şam hattındaki M5 ve Lazkiye'ye giden M4 otoyollarının kesilmesi noktası olması itibarıyla diğer kritik bir bölge olan Serakib'i ele geçirdi. Dahası, Türkiye'nin Murek'teki 9, Siman'daki 8, Tel Tukan'daki 7 ve El-Ays'taki 6 numaralı gözlem noktaları Esed rejiminin kontrol ettiği bölgeler içinde kaldı. Çember İdlib'in kuzeyine ve batısına doğru daralmaya başladı. Tam da bu noktada Türkiye, bölgeye son günlerde muazzam bir askeri takviye yaptı. Bu nedenle 2017'de başlayan Astana Süreci esasen Türkiye açısından gerçek anlamda şimdi başlıyor denebilir.

Süreç nereye evrilir?

Türkiye'nin aldığı yeni askeri-stratejik pozisyonu ve ABD ile bir mutabakat zeminini arandığını gören Rusya öfkesini gizleyemedi. Rus Dışişlerinden yapılan açıklamada şu not düşüldü: "Mevcut gerilimin nedeni olarak, Türkiye'nin 17 Eylül 2018 tarihli Soçi Mutabakatı'ndaki yükümlülüklerini kronik olarak yerine getirmemesi [...] görüyoruz." Açıklamada Rusya ve dolayısıyla Esed rejiminin yükümlülüklerine ise yer verilmedi. 10 Şubat'taki saldırıdan bir gün sonra ABD'nin Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey Ankara'ya geldi ve ayağının tozuyla Türkçe olarak yaptığı açıklamada Türkiye'nin "şehitlerinden" bahsederek, ABD'nin Halk Bankası, Brunson davası, PYD-YPG ve S400 gibi konulardaki tavrı nedeniyle aleyhine dönen Türk kamuoyunu yeniden kazanmak istediğini gösterdi. Türkiye'nin de haklı olarak Rusya'ya alternatifsiz olmadığı mesajını vermek istediği görülüyor. Sürecin bir diğer parçası olan İran ise şu aşamada meseleye doğrudan mü-

dahil olmaktan kaçmıyor.

Partisinin 12 Şubat'taki grup toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Askerlerimize yönelecek olası bir saldırıda Soçi mutabakatı sınırları dışında da rejimi her yerde vuracağız" yönündeki açıklamaları Türkiye açısından hassasiyetin derecesini ortaya koydu. Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Aleksey Yerhov da bir gün sonra Rus haber ajansı Sputnik'e yaptığı açıklamada, İdlib'de yaşananlara ilişkin "Suriye ordusu kendi topraklarının her bir karışını geri alma kararı verdi. Altını çizerek söylüyorum, kendi egemen topraklarını. Suriye ordusu kendi topraklarında, kendi halkı için savaşıyor" diyerek Ankara ile Moskova arasındaki makasın ne kadar açıldığını gözler önüne serdi. Bu noktadan sonra, Astana ortakları arasında yeniden güçlü bir ortak zemin inşa etme yahut gerilimi tekrar kayda değer bir süre için azaltmayı beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bütün gelişmeler Türkiye'nin tekrar kötünün kötüsüne hazırlıklı olması gerektiğine işaret ediyor.

Çözümün Cenevre ayağı

Astana Süreci başlangıçtan itibaren Astana Süreci'nin Suriye'deki bütün sorunlara çare olmayacağına farkındaydı. İleriki aşamalarda henüz sahnede görülmeyen devletler de etkin olmaya çalışacaktır. Bunun en önemli mecrası ise kuşkusuz çözümün Cenevre ayağı olacaktır. Nitekim Şubat 2018 zirvesinin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan Astana Süreci'nin paydaşlarının bunu Cenevre'ye bir alternatif olarak görmediğini belirtmiş ve amacın "işlemeyen bir Sürece sürece karşı işleyen bir Astana Sürecini ortaya koymak" olduğunu söylemişti. Bir umut Ekim 2019'da Birleşmiş Milletler çatısı altında Cenevre'de toplanan Anayasa Komitesi görüşmeleri ise akim kaldı. Astana ve Soçi süreçlerinde Türkiye için önemli olan nokta güney sınırlarında terörle mücadele ettiği bir dönemde özellikle İdlib'te bir oldubittile karşılaşmaktı. Bunu dahi kısmen karşılayan söz konusu süreçlerin krizi yavaşlatma kapasitesi bile kalmaması görünüyordu. Türkiye, elbette Rusya ile köprüleri atmayacaktır ancak ABD'nin ve Avrupa'nın önde gelen devletlerinin bu krizin yalnızca Türkiye'nin meselesi olmadığını idrak etme zamanı geçiyor. Her ne kadar Türk ordusunun İdlib'e daha önce Suriye'nin kuzey hattında yapılabilecek benzer bir hareket düzenlenmesi mümkün görünmese de mevcut varlığını güçlendirmesi önemli. 2015'ten itibaren sahadaki askeri varlığını sürekli artıran Rusya'nın, ve tabii İran'ın, bu yeni duruma vereceği tepki ise kritik olacak. Türkiye uzun süredir, özellikle DEAŞ terörü etkisini yitirdikten sonra, Suriye politikasını PYD-YPG terörü ve İdlib eksenine oturtmuş bulunuyor ve İdlib'te oldubittile ile sonlanacak bir sürecin ardından sınıranın güney sınırlarına geleceğini biliyor. Esed rejimi ile PYD-YPG arasındaki yakınlaşma da elbette bir sır değil. Bu nedenle Türkiye, sağlıklı çözüm aşamasına gelmeden İdlib'te geri adım atmayacaktır. Bu noktada artık dikkatler İdlib'te, patlak vermesi durumunda Türkiye'yi de doğrudan içine alacak bir çatışmayı engellemek olacaktır. Bunun için ise yalnızca Rusya ile işbirliği yapmanın kifayet etmeyeceği görülüyor. Tutumun, Suriye krizinin yakın vadede sonlanmayacağı hesabı katılarak alınması gerektiği ise ayan beyan ortada.

@serafcan

Doğduğun Ev Kaderindir farklı bir Türk dizisi. Senaryosuna kaynaklık eden metin Gülseren Budayıcıoğlu'na ait. Daha önce yine kendisinin bir metninden uyarlanmış olan İstanbullu Gelin geçtiğimiz yıllarda ekranlara gelmişti. İki dizi de Türk dizilerine hakim olan melodramatik söylemden çeşitli yerlerde ayrışıyor. İstanbullu Gelin modernleşmiş Türk bireyini geleneksel Türk ailesinin içerisine sokarak oradan dramatik durumlar devşiriyordu. (Bu noktada "modernliğin" Türkiye'de devlet eliyle gerçekleştirilen "modernleşmenin" tekelinde olmadığını akıldan tutmak lazım. Modernlik bir şekilde kendisiyle karşılaşan herkesi, farklı şekillerde olsa da, etkileyen ve modern hale getiren bir olgu. Modernleşme ise özellikle Türkiye'de devlet eliyle ve temelde eğitim yoluyla gerçekleştirilen, dıştan içe işleyen iradi bir süreç.) İstanbullu Gelin, Asmalı Konak gibi töre dizilerini devam ettiren bir yandan da yarattığı dramatik durumlara dair bir bilinç geliştirmeye çalışıyordu. Bu bilinç modernleşmiş bireyin sınırlı ve kültürel karşılıkların ötesine geçerek geleneksellikle ilişki kurmasını temel alıyordu. Diğer yandan dizi geleneksel olanın da modernleşmişle karşılaşmalarını uzlaşma temelinde yeniden kurmaya gayret ediyordu. Bu açıdan İstanbullu Gelin iki yönlü bir pedagojik bakışın ürünüydü. Bu bakış Türk dizilerinin ateşli ve ağırlı melodramatik söylemini soğutan ve ağırsını hafifleten bir söyleme sahipti. *Doğduğun Ev Kaderindir* de geleneksellik ile modernleşmişlik arasındaki karşıtlığı ana akım Türk dizilerinden daha serinkanlı bir biçimde anlatmaya gayret ediyor.

Modernin zaafı ve gücü

Doğduğun Ev Kaderindir bir bakıma yine merkezine konak metaforunu alıyor. Ancak İstanbullu Gelin'de ve onun öncesindeki töre dizilerinde ekonomik ve toplumsal güç atfedilen aşiret konağından farklı bir biçimde yoksul mahallenin güngörmüş ama miadını doldurmuş konağıdır artık anlatılan. Dizinin kahramanı Zeynep İstanbullu Gelin'in Süreyya'sı gibi konağa dışarıdan gelin olarak gelir. Süreyya anne babası öldükten sonra tek başına ailesini temsil eden teyzesini konağa beraberinde getirirken Zeynep ise "işlevsiz" anne babasını getirir. İkisi de konağın içini dolduran ve bütün zorluklara birlikte göğüs geren ailelerinin karşısında toplumsal açıdan güçsüz karakterlerdir. Dizilerin modernleşmiş karakterleri ailevi bağları zayıf ya da bunlardan tamamen kopmak zorunda kalmış şekilde resmetmesi dikkate değerdir. Modernleşme bir bakıma isteyerek ya da istemeyerek aileden ba-

İKİRCİKLİ BİR UZLAŞI ANLATISI DOĞDUĞUN EV KADERİNDİR

Doğduğun Ev Kaderindir isminin ifade ettiği yargı uyarınca kişinin toplumsal kökeninin davranışları üzerindeki belirleyiciliğini vurgular. Eğitim yoluyla modernleşme kişinin ailesinden tevarüs ettiği habitusunun tamamen dönüştürülmesini sağlamaz. Bir yerde bir noktada tekrar uyanmak için bekleyen bir duygu gibidir toplumsal köken.

ğımsızlaşmakla mümkünmüş gibidir. Ya da tersinden söylersek ailevi bağları muhafaza etmek modernleşmeye manidir. Dolayısıyla modernleşmiş Türk bireyi modernleştiği ölçüde toplumsal sermaye açısından güç kaybetmek zorunda kalır. Dizilerin temel meselesi biraz da budur. Yani modernleşmeye toplumsal açıdan zayıflamış Türk bireyine aile ile ve onun üzerinden cemaatle yeniden bağ kurma imkanı sağlamak. Süreyya İstanbullu Gelin'de zengin ailenin geleneklerini öğrenerek ama bir yandan da geleneklerin zafiyete uğradığı noktada aile bireylerini reformla ikna ederek aile içerisinde muteber bir yer edinir. *Doğduğun Ev Kaderindir*'in Zeynep'i de ailesiyle birlikte sığınmak zorunda kaldığı konakta ev sahibi ailenin gelenekleriyle benzer bir pazarlık sürecindedir.

Modernleşmiş karakterler her iki dizide de başta aile karşısında güçsüz gösterilmelerine rağmen tamamen çaresiz de değildir. İkisi de eğitim yoluyla modernleşmiş olmaları hasebiyle konakta bir statüye sahiptir. Süreyya aldığı konservatuar eğitimi şarkı söylemekte kullanamasa da bir müzik okulu açıp "kendini ayakları üzerinde" durabilir. Zeynep ise henüz mezun olamamış olsa da aldığı hukuk eğitiminin sağladığı imkanları hikaye içerisinde sıkça kullanır ve bu eğitimin ona gelecekte sağ-

Dr. Mesut Bostan
Marmara Üniversitesi

layacağı kariyeri bir kredi olarak hareketlerine dayanak noktası kılar. İki karakter için de sahip oldukları statü onlara konak içerisinde tartışmalarda etkin bir güç sağlar. Bunun da ötesinde iki karakter de bu gücü başkalarının hayatında olumlu değişiklikler yaratmak için kullanacak kadar yüce gönüllüdür. Süreyya konağın hizmetleri

arasındaki bir kıza, kızın ailenin oğluyula yasak bir aşk yaşamaya üzerine ailele kıza sürgün etmeye karar verdiğinde, kendi koruması altına alır.

Toplumsal iktidar

Daha sonra Süreyya'nın koruması ve yönlendirmesiyle bu aşk ailenin de sindirmek zorunda kaldığı bir evliliğe dönüşür. Zeynep de konağın himayesinde yaşayan kimsesiz bir kıza (bu himayenin yasal olmadığına hükmeden devletin kıza ellerinden alması durumu karşısında) yasal olarak hamilik yapma girişiminde bulunur. Ailenin kıza gayri resmi şekilde sunduğu koruyuculuğu Zeynep eşi Mehdi ile birlikte koruyucu aile şeklinde resmi ve daha kapsayıcı bir biçimde sunar. Her iki durumda da konağın temsil ettiği "toplumsal iktidarın" gerektiğinde kıyıcı da olabilen hiyerarşik himaye ilişkisine karşı modernleşmiş birey rasyonalliteyi ve yasallığı temsil eden daha müfrik ve eşitlikçi bir ilişki önerir. Ancak bu ilişki zayıf olanı toplumsal iktidarın alanından çekip çıkarmak (onu konaktan uzaklaştırmak ya da devletin himayesine terk etmek gibi) yerine evlilik ve koruyucu ailelik gibi devletin garantisini altındaki ilişki biçimleri içerisinde bu alanda muhafaza etmeye yönelir. Böylelikle toplumsal iktidar ile siyasi iktidar uzlaşmış olur. Bunu mümkün kılan da gelenekle olumlu ilişki kurmayı başaran mo-

demleşmiş Türk bireyidir.

Doğduğun Ev Kaderindir'in hikayesinin çekirdeğini oluşturan olay Zeynep'in yoksul bir ailede doğmuş olmasına rağmen ilkökullü çağında çok zengin bir aile tarafından (gayri resmi olarak ve temelde okutulmak üzere) evlat edinilmesidir. Üniversiteyi bitirmek ve zengin biriyle evlenmek üzereyken Zeynep yoksul annesinin "annelik hakkı" çağrısıyla eski mahallesine geri döner ve kendini mahallenin gariban babası tamirci ustası Mehdi ile evlenirken bulur. Zeynep'in mahalleye geri dönüşü hikayenin de başlangıç noktasıdır. Mahalleye geri döndüğünde gelin olarak gireceği yoksul konağın karşısında, İstanbullu Gelin'den farklı olarak, yeni bir odak vardır. Burası zengin ailenin, daha doğrusu karı kocanın (Çocuk sahibi olmadıkları ima edilir.) kalabalık ve sürekli sofra başında bir araya gelinen renkli konağa karşı ıssız bir beyazlıkla resmedilen yalıdır. Zeynep bir yandan içinde yettiği yalnız değer yargıları ile konağın gelenekleri arasında kendi yolunu bulmaya çalışırken bir yandan da zengin ailenin konak ve yoksul mahalle hakkındaki ön yargıları ile uğraşmak zorunda kalır. Bu ön yargılar çoğu zaman asılsız çıksa da nihayetinde pratik düzlemde haklı çıkar. Zeynep'in zengin ailesi tarafından mantıksızlıkla damgalanan mahalleye dönme kararı her ne kadar dizi tarafından karakterin motivasyonları açısından temellendirilse ve psikolojik açıdan bir mantığa oturtulsa da dizide hikayeyi paranteze alan terapi sahnelerinin sağladığı ön sezi bu karar hakkında zengin ailenin ön yargısını doğrular. Bu da dizinin terapi sahneleri dışındaki alışımlı oluşturan melodramatik uzlaşımın temelini oyar.

Doğa ve siyasi kültür

Doğduğun Ev Kaderindir isminin ifade ettiği yargı uyarınca kişinin toplumsal kökeninin davranışları üzerindeki belirleyiciliğini vurgular. Eğitim yoluyla modernleşme kişinin ailesinden tevarüs ettiği habitusunun tamamen dönüştürülmesini sağlamaz. Bir yerde bir noktada tekrar uyanmak için bekleyen bir duygu gibidir toplumsal köken. Yeşilçam filmlerinin ve onun gelenegini devam ettiren Türk dizilerinin melodramatik modernleşme anlatısına muhalif olarak dizi tam bir uzlaşımın bir toplumsal bütünlük hayalinin imkansız temelsiz olduğunu sezdirir. Modernleşmiş Türk bireyi gelenekle çatışsa da ya da uzlaşma anlatılarının vazettiği gibi onunla olumlu ilişki kurma çabasına girse de sonuç değişmeyecektir. Gelenekten ne tamamen kopabilir ne de onunla tam olarak hemhal olabilir. Türk modernleşmesi bu açıdan toplumsal doğa ile siyasi kültür arasındaki giderilemez bir uyumsuzlukla maluldür.

@mesut_bostan

Ercan Yıldırım

Yazar

Sovyetlerin yıkılmasından, liberalizmin Tarihin Sonu'nu getirmesinden sonra Çin Komünist Partisi radikal bir karar alarak neoliberalizme geçişin adımlarını attı. Parti içinde ekonomik liberalizmin yanında siyasi hakları da savunanlar tasfiye edildi.

1990'lı yıllarda taşradan, kırdan gelen yüz milyonlarca köylü tam da küresel şirketlerin istediği köle-işçi formatına uygun biçimde Çin ekonomisine entegre edildi. Küresel şirketler ki ABD içinde zirvede yer alanlar da tüm üretimlerini, çevre kirliliği, işçi hakları, yüksek ücretler, gecikme ve zaman kaybı gibi engellemelere uğramadan Çin'de yaptırabildiler. Çin yönetiminin sert, tavizsiz tutumu, zaten nüfusun, işsizliğin, yoksulluğun fazlalığı sendikal faaliyetlere müsaade etmiyordu. Uzmanından vasıfsız işçisine kadar çalışanları çok kısa sürede bulup fabrika kurabilme yeteneği Çin ekonomisinin küresel şirketler nezdinde geçerliliğini artırdı. Pek çok küresel şirket üretimini Çin'de yapmaya başladı.

Devletin şiddetten kaçınmayan acımasız tutumu, insanların iş beklentisi gönüllü köleliği kabulüne neden oldu fakat Çin yönetimi küresel şirketlerin "aşırn" kârını reddetti, hem çalışanlarına hem şirketlere kendi belirlediği rakamları verdi. Sonuçta Çin çok sayıdaki ekonomi parametresinde ABD'yi bile geçti. Benzer büyüme Putin Rusyası'nda da gözlemlendi.

Kendine özgülmük

Putin iktidara geldiğinde Rusya'daki etkili ve ünlü oligarkları, burjuvayı kırdı, bazıları sürgüne giderken bazıları kendilerini hapiste buldu. Fakat zannedilmesin ki Putin neoliberal akımın öntüne set çekti; tam tersine küresel şirketlerin Rusya'da yatırımları için her tür desteği sağladı, devlet gücünü kullandı, engelleri kaldırdı. Putin Rusyası, Çin ve Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'si'nde dış yatırımlar, özelleştirmeler bizzat devlet garantörlüğünde teşvik edildi.

Putin küreselleşmenin iktisadi boyutunu, kaidelerini aynen Çin gibi yerine getirdi. Tabii bir farkla, Rusya ve Çin iktisaden neoliberal tutum sergilerken siyasi manada aynı paralelliği göstermedi; Türkiye ise 2015 yılına kadar hem ekonomide hem siyasette neoliberal politikaları uyguladı. Fakat Gezi-FETÖ darbeleri-Hendek çatışmaları ile Türkiye neoliberal siyasallığa son verdi.

Rusya, Çin, Türkiye neoliberal doktrine "kendine özgü"lükle "güçlü devlet", doğu tipi yönetim boyutlarını, meşruiyetini sağladıkları hukuk devleti ilkelerini ekleyerek geçiş yaptı.

Neoliberalizm, küreselleşme sadece ekonomik yönüyle yer buluyordu elbette, etik-dini-mezhep merkezli siyasal talepleri, kültürel kimlikleri, LGBT, feminizm, çevrecilik gibi hassasiyetleri siyasal alana taşımayı da içeriyordu.

ABD hiçbir zaman neoliberal siyasete göz yummadı. Kyoto Protokolü dahil çevreciliği, LGBT haklarının siyasal alandaki et-

Çok kutuplu Soğuk Savaş ve devletçi NEOLİBERALİZM

Putinizm aslen Rusya'nın yeniden tarih sahnesine imparatorluk vasfıyla çıkmasına bağlı. Hem Avrupa hem Asya'da bulunmasının verdiği Avrasya portföyü ile Putinizm Çar ve SSCB imparatorluk modellerinin dışında yepyeni bir imparatorluk peşinde.

kinliğini kırdı, mülteci, göçmen, dini yönelimleri kontrolünü her daim sağladı. Benzer tutumlar Putin Rusyası'nda da kendini gösterdi; eşcinselliğe karşı tedbirlerini alan devlet, ayrılıkçı tutumları bastırma bir yana Kırım'ın ilhakından Ukrayna meselesine kadar Doğu İmparatorluğu misyonunu altın alta işledi. Zaten Çin siyasi hiçbir eğilime hoşgöründe bulunmadı, Doğu Türkistan, Moğolistan, Tibet gibi meselelerde asimilasyona varan sertliklerden geri durmadı.

Üç ülkenin sistemle kavgası

Çin, Rusya ve Türkiye "devlet eliyle neoliberal" ülkeler olarak belirgin iktisadi gelişmeler gösterdi. İktisadi refah aynı zamanda dünya sistemiyle hususen İmparator ABD ile sorun çıkmasına neden oldu. Türkiye ve Rusya siyasi, Çin ekonomik göstergeler ne-

deniyle dünya sistemi ve ABD ile çatışmaya girdi. Türkiye Ortadoğu meselesi, Filistin sorunu, Irak ve Suriye savaşları ile göçmenler, akabinde Doğu Akdeniz ve Libya konularında direnç sağladı, küresel güçlerle karşı karşıya geldi... Bu da ekonomik ambargo tehditlerini, küresel şirketlerin tavır almalarını getirdi, yaşadığımız sürece bunun devamı.

Çin ise neoliberalizmin kendi kurallarına bağlı döngüye girdi, sorunlar çıkardı. Liberalleşmenin ilk yıllarında, 90'lar da emekçi ücretleri yüz doların altındayken 2020'ye girildiğinde bin dolara kadar çıktı. Bu ister istemez küresel şirketlerin maliyetlerini artırdı, Çin tercihlerini de sorgulattı; Çinlilerin refaha ve konfora yakın tutumları kendi ayaklarına sıkma manasına geliyordu yani...

Sadece küresel şirketlerin yatırımlarına

dayalı ekonomi tersinden bağımlılık getirdiği için siyasi sonuçları da tetikledi.

Çin bu kısır döngüyü kırmak amacıyla kendi şirketlerini küreselleştirip dışarı açmaya, yatırım yapmaya, teknoloji yoğun seferberliğe girişti. Yazılım ve cep telefonu sahasındaki kavgalar bu sürecin yansımasıydı. Tabii ücretlerin yükselmesi fakir köylü Çin nüfusunun orta sınıfını genişletti, iç tüketimi artırarak ekonomik durgunluğu aşmaya da çalıştı.

İmparatorlukların ihyası

Ekonomik göstergelerde ABD'yi geçmeye başlayınca elbette Trump Amerikası sert tedbirler almaya başladı; küresel şirketlerini içe kapatmaya, Çin'e ağır gümrük uygulamaya, küresel ticaretin akışını yavaşlatıp hızını düşürmeye yani ticaret savaşlarına yönel-

di. Bunda çok kısa sürede başarı da kazandı ABD, Çin anında müspet tepkiler verdi.

Rusya'nın dünya sistemi içindeki yeri iktisadın ötesinde siyasi yönelimleriyle ilgili... Enerji kaynaklarına bağlı ekonomik faaliyetleri bile ABD'yi rahatsız edecek tarzda jeopolitik kurguya sahip.

Putinizm aslen Rusya'nın yeniden tarih sahnesine imparatorluk vasfıyla çıkmasına bağlı. Hem Avrupa hem Asya'da bulunmasının verdiği Avrasya portföyü ile Putinizm Çar ve SSCB İmparatorluk modellerinin dışında yepyeni bir imparatorluk peşinde.

Putin Rusyası dünya sisteminin içinde tutarak klasik örneklerin ötesinde modern kapitalist ekonomi merkezinde yeni konfederat idari yapılmaya sahip bir İmparatorluk yapmak istiyor. Putinizm dünya şartları etrafında Rus merkezli düşünceleri, devlet geleneğini, savaşmaya bağlı metodu öne çeker.

Baltık Denizinden Karpatlara ve Pasifiğe kadar geniş Avrasya'da etkinlik gösterecek İmparatorluk, Avrasya Ekonomik ve Uygarlık Birliği Putin'in rüyası... Hristiyan değerleriyle Rus kültürü yeni siyasal perspektifin temelleri oluncen en büyük referansı Rusya'nın özgünlüğü, farklı dil-din-etnik kimlikleri içine alan minyatür İmparatorluk ve Avrasya karakteri göstermesi... Aynen Çin ve Türkiye gibi!

Yeni siyasal arayışlar

Her üç ülke de neoliberalizmi esas alan yeni siyasal arayışlar, yeni modeller peşinde.

Çin'deki korona virüsü, büyüme hızının azalması, küresel sermayenin de Çin gibi ucuz işgücünden mahrum kalması dünya sisteminde yeni ve etkili krizleri tetikleyecek.

Çin'in devreye girmesiyle kapitalizm rehabilite olmuş, tkamıktan kurtulmuştu. Şimdi kapitalizmi bir süre kurtaran Çin, Rusya dünya sisteminin başına iktisadi ve siyasi manada sorun olmaya başladı.

Neoliberalizmin kendi kaideleri kendi çelişmesini, tkanmayı doğuruyor.

İktisadi daralma, küresel şirketlerin pervasız kâr hırsı ulus devletleri sert tedbirlere itmişti; İmparatorluk hevesleri, oligopol, bölgesel ve küresel yayılma çabaları 2000 öncesindeki küresel serbestiyetin yerini yeryüzünün her noktasında yeni gözetim-denetim-disiplin-korku mekanizmaları imalı ahyor.

Berberinde başta Irak, Suriye, Libya pek çok ülkenin bölünmesini, yeni konfederat birimlerin çıkmasını getirecek.

Çok kutuplu Soğuk Savaş ekonomik çatışmaların yanında siyasi ihtiraslarla da eşliğinde gelişecek; Brexit sonrası İngiltere, AB ülkeleri de çok kutuplu Soğuk Savaş'a hatta doğu toplumların icat ettiği devlet neoliberalizmine eklenilecek.

İmparator ABD'nin, küresel şirketlerin ve dünya sisteminin esas savaşı bundan sonra başlayacak; farklı imparatorluklar peşindeki kutupların hem ekonomik hem siyasi yapıya ekleme, entegrasyon çok kanın akmasına, çok devletin parçalanmasına yol açacak.

Bu süreçte devlet neoliberalizminin evvelden uygulamaya başlayan Türkiye de İslam aleminin merkezi, öncüsü kimliğiyle etkinliğini artıracak, çok kutuplu Soğuk Savaş'ta kutuplardan, merkezlerden biri olacak mutlaka... Tabii evvela 2023 eşliğinde aşp ekonomiyi büyütmeye gerçekleştirebilirler!

@Ercnyldrm1

AÇIKGÖRÜŞKİTAPLIĞI

MURAT GÜZEL

Lacan'a göre arzu ve bilgi arasındaki ilişki

Türkçe'ye 'Yine/Hâlâ' ismiyle çevrilen eserinde Jacques Lacan, arzu ile bilgi arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye odaklanarak beden ve cinsel ilişki, ruh ve aşk, erkekle karşıtlığı içinde kadın, öteki ve Tanrı gibi konuları irdeliyor.

Psikanalizi beşerî davranış bozukluklarına dair bir teşhis ve tedavi bilim ve yöntemi olarak inşa eden Sigmund Freud'un ölümünün ardından psikanalitik yöntemdeki ayrımların önemli bir kutbunu temsil eder Fransız psikanalitik Jacques Lacan'ın büyük ölçüde seminerlerinde dile getirdiği görüşlerle oluşturduğu yaklaşım. Ego analizi, nesne ilişkileri gibi diğer önemli psikanalitik okullar ile rekabet halinde ve yine büyük ölçüde onlara zıt bir şekilde oluşturduğu yaklaşımda Lacan, çoğu kez felsefelenen bir bakış açısıyla felsefe ile hesaplaşmayı da gözeterek psikanalitik söylemi "bilinçdışı bilimi" hali-

ne, Sigmund Freud'un ilk çalışmalarında keşfettiği şekle geri getirmeye uğraşır. Lacan'ın en temel iddiaları arasında yer alan bir görüşe göre "bilinçdışı dil gibi yapılanmıştır" ve eğer psikanalitik bir bilimsellik iddiası güdecekse bilinçdışının bilimi olmayı başarmalıdır.

Lacan'ın yapısalciktan, bilhassa Claude Levi-Strauss'un yapısalci antropolojisinden etkilendiğine literatürde sık sık atıf yapılır. Bilinçdışının dil gibi yapılandığı görüşünde de bu yapısalci etki belirgindir gerçi ama Lacan'ın kendine özgü düşünce düzeni içinde bu etkinin zamanla epey soğurulduğu ve hatta yer yer tersine çevrildiği de unutulmamalıdır.

Bilinçdışı özne

Kendi psikanalitik çalışmalarını Freud'a dönüş hareketi olarak da adlandıran ve psikanalitik söylem içerisinde felsefi düşünceleri yakınlığı ve özneye bakış açısının farklılığı ile bilinen Lacan, arzu, jouissance, öteki (autre), Öteki (Autre), bilinçdışı özne, objekt a, ayna evresi, imgesel, simgesel, gerçek gibi ürettiği kavramlarla da analitik söylemde son derece

özgül bir yerde durur.

Arzu insanın özü

Lacan arzuyu tanımlarken, temel insani ihtiyaçların ötesinde bir alana onu konumlandırır. Ve Freud'un bahsetmiş olduğu "istek" kavramından da daha farklı ve geniş kapsamlı olduğunu ifade eder. Arzunun "insanın özü" olduğunu düşünen Lacan, onu varoluşumuzun tam merkezinde göreyek eksiklikle ilişkilendirir.

Lacan'ın eserlerinin iki temel grupta tasnif edildiğini biliyoruz: Bunlardan ilki makalelerini bir araya getiren kitapları iken, ikinci ve daha büyük grubu ise 26 yıl boyunca düzenli olarak verdiği seminerlerin dökümlerinden kitaplaştırılanlardır. Türkçe'ye *Yine/Hâlâ* ismiyle çevrilen ve 1972/1973 yıllarında verilmiş Encore seminerinde Lacan, Arzu ile Bilgi arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye odaklanarak beden ve cinsel ilişki, ruh ve aşk, erkekle karşıtlığı içinde kadın, öteki ve Tanrı gibi konuları irdeliyor.

Psikanalitik söylemle öznenin kendini boşluğunda, yani arzusuna neden olan şeyde gösterdiğini ileri sü-

JACQUES LACAN

ren Lacan, Aristoteles'ten Saussure ve Marx'a birçok düşündürdü de tartışmasına dahil ederek aşk ve gösterenden bilgi ve hakikate baroktan kadının jouissance'ına matematikle, Hristiyanlıkla, felsefeyle de sık sık kendi kelimeleri ve kavramları aracılığıyla konuşarak aşkın en uç noktasının, hakiki aşkın varlığa ulaşmakta yatıp yatmadığını sorar. Hakiki aşkın nefrete doğru açıldığı hatırlatmayı unutmadan her türlü aşkı iki bilinçdışı bilgi arasındaki belli bir ilişki diye belirleyen Lacan, bütün aşkların ancak "yazılmamaya ara vermek" (Lacan'ın lügatinde olumsuzlukla cisimleşmiş hali) temelinde varlıklarını sürdürdüklerinden bahisle aşkın hem dramını hem kaderini cinsel ilişkiyle ilişkisi içinde düşünür.

@uzakkoku

Marx'tan Foucault'ya bir yol var mı?

Modern toplumların oluşum sürecinde etkili olmuş iktidar/bilgi komplekslerine ilişkin çözümlenmeleriyle tanıştığımız Michel Foucault'nun modern kapitalizmin en şöhretli eleştirmeni Karl Marx'la ilişkisi sorunu belki de çağdaş sol düşüncelerin cevabını bulmakta en çok zorlandığı konuların başında gelir. Klasik Marksistlerin uzunca bir süre "gerici düşünceler sahibi" gördüğü Foucault'yu son dönemlerde yeniden Marx'la birlikte düşünme çabaları arttı. Bu çabalara karşılık veren bir derleme kitap *Marx&Foucault* kitabı. Kitabın "Foucaultcu bir Marksizm ya da Marksist bir Foucaultculuk mümkün mü?" sorularına bir cevap bulma umuduyla hazırlanmış olduğu açık.

Marx&Foucault, Christian Laval, Luca Patrineri, İletişim, 2020

Osmanlı'nın gayrinizami harp tecrübesi

Gayrinizami harp geçmişten günümüze genelde zayıfların güçlülere karşı kullandığı bir savaş yöntemi olarak bilinir. Ancak, günümüzde gayrinizami harbin gücünün de zayıfla veya dengine karşı dolaylı strateji kapsamında başvurduğu önemli bir savaş yöntemi olduğu görülmektedir. Osmanlı gayrinizami harp tecrübesini Balkan Harbi özetinde yeniden düşünmeyi amaçlayan Ali Güneş'in eserinde akademik çevrelerin bugüne kadar yeterince incelememiş oldukları Osmanlı gayrinizami harp tecrübesinin, günümüzde askerî doktrin üretmede başı çeken NATO eksenindeki ABD'nin ortaya koyduğu ve bütün dünyada kabul gören modern gayrinizami harp doktrini ile benzeşen yönleri irdeleniyor.

Gayrinizami Harp, Ali Güneş, Kronik, 2020

Yine/Hâlâ
Jacques Lacan
çev. Murat
Erşen
Metis, 2019

Türkiye'de akademiker ve entelektüeller tarafından devlete karşı yaygın tutum "eleştirel" olmaktadır. Solcundan liberaline ve muhafazakarna devlet meselesi söz konusu olduğunda menfi yaklaşımlarla, ılımlı ve radikal eleştirilerle sıkça karşılaşırız. Bunun en önemli sebepleri arasında devletin uzun yıllar halkının temel hak ve hürriyetlerini ihlal eder şekilde davranması, bireylerin kamusal alandaki varlığına zaman zaman tecavüz etmesi, devlet olarak yerine getirmesi gereken sorumlulukları tam olarak yerine getirmemesi, ekonomiye ve özel hayata kadar müdahale eden kadiri-i mutlaklığı sayılabilir. Ülkemiz tarihi cumhuriyetin kuruluşundan itibaren bu türden devlet ihmalleri ile doludur ve hakkı olarak devlet her yönüyle eleştirilebilir. Bununla birlikte bugün devlet karşıtı olmak entelektüeller arasında moda bir düşünce haline de gelmiş bulunmaktadır. Sol, devletsizliği tahayyül ederken liberaler minimal devleti savunmakta, muhafazakarlar ise devletin sekülerist politikalarına karşı çıkmaktalar. Hatta uzun yıllar devleti temsil ettiği düşünülen ve kendilerini böyle lanse eden CHP ve Kemalist kesimler bugün HDP ile işbirliği yaparak devletin sınır ötesi operasyonlarından çeşitli politikalarına kadar pek çok şeyi eleştirmekte beis görmüyorlar. Sol ya da sözde sol ülkemizde devlete dair eleştirisini genelde politika dışı ahlaki nedenlere dayandırdığını, mazumların, ezilen ve baskı altına alınan insanların, halkın sesi olduğu iddiasıyla birlikte dillendirir. Halbuki "bir şeyin siyasi olmadığı hakkında verilen karar kimin verdiği ve hangi gerekçelere bürüldüğünden bağımsız olarak daima siyasi bir karardır" diyor ünlü Alman politolog Carl Schmitt. (Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, Dost Yayınları, Ankara, 2002, s. 10)

Türkiye ulus devlet mi?

Gelin bir de madalyonun öbür yüzünden, yani devlet açısından bakalım. Türkiye elitler tarafından bir ulus devlet sayılıyor ama gerçekten öyle mi? İmparatorluk bakıyesi halkların farklılığıyla bir arada yaşamalarının yanında sınır ötesi imparatorluk bakıyesi halklar sınırlarımıza akın ederken belli bir kimlik altında homojen bir kitleden müteşekkil bir ulus devlet olduğumuzu söylemek olsa olsa tarih, siyaset ve sosyoloji bilmemek anlamına gelir. Bu halklar sınırlarımıza akın ederken iki şey düşünüyorlar: güvenlik ve hayatta kalmak. Güçlü bir devletin yokluğunda, Hobbsiyen bir cehennemde ayakta kalamayacağını bildikleri ve gördükleri için kendilerince güçlü gördükleri bir devletin sığınağı altına girmeye çalışıyorlar. "Bugün devletin kıymetini bilmiyoruz" diyor Joseph R. Strayer. "İsteklerinden yakınıyor, özel meselelerimiz olması gereken şeylerin üzerine elini gittikçe daha fazla uzattığından şikâyet ediyoruz; fakat onsuz bir hayatı hayal bile edemeyiz. Bugünün dünyasında bir insanın başına gelebilecek en kötü akıbet devletsiz olma"dır." (Strayer Joseph R., *Modern Devletin*

DEVLETİN AÇISINDAN DA BAKABİLMEK

Soldan sağa, ideolojik yelpazede devleti eleştirmek moda olsa da entelektüelin devletin açısından da bakabilmesi gerekir. Eğer bir toplumsal hareket insanın temel hak ve özgürlükleriyle ilgili bir takım değerlerden hareketle yola çıktığını söyleyip, kendisi şiddet yoluyla iktidarı yıkmaya ve iktidarın yerini almaya yelteniyorsa devletin bunu bastırmasından doğal ne olabilir?

Kökenleri, Say Yayınları, İstanbul, 1998, s.29) Strayer'e göre, devletsiz hiçbir şey yapamayız. Hiçbir hakkımız ve güven-cemiz olmaz. Belki ailesiz, dinsiz ve meskensiz yaşayabiliriz ama devletsiz yaşamamız mümkün değildir.

Devlet nedir peki? Bilinen en ünlü tariflerden birisi Alman sosyolog Max Weber'e ait. Weber'e göre devlet "belirli bir coğrafya üzerinde fiziki şiddet kullanma tekelini meşru biçimde elinde bulunduran insan topluluğu" (Weber Max, *Sosyoloji Yazıları*) anlamına gelir. Devlet meşru şiddet kullanma yetkisine sahip olan aygıttır. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu buna sembolik şiddeti de ekler. Devlet başyurulaacak en önemli otoritedir. Devletin ortaya çıkışı hakkında da çeşitli tezler ileri sürülmüştür. Bunlardan birisi Avrupa'daki din savaşlarının devletin ortaya çıkışıyla sonuçlandığı tezidir. Buna göre uzun yıllar süren din ve mezhep savaşlarında çok sayıda insan ölmüş, büyük toplumsal zarara uğranmış ancak bir sonuca vana lamamıştır. Neticede daha nesnel olduğu düşünülen bir yapının tarafsızlığında işlerin düzeleceği düşünülmüş ve devlet tarafsız bir yapı olarak ortaya çıkmış. Bir başka tez ise, monarşilerin merkezleşmesi neticesinde devletin ortaya çıktığı tezidir. Monarklar uzun yıllar süren savaşlar esnasında güçlerini daha da merkezileştirmişler, savaş ekonomisini yönetebilmek için sıkı bir vergi toplama ağı oluşturmuşlar, bu da bürokrasiyi meydana getirmiştir. Kralın hanedanlık bütçesini kendi bütçesinden ayırmasıyla birlikte vergi memurlarının etkin işleyişiyle devlet yapısı yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Söz konusu tezler artırılabilir (Sosyal Bilimlerin güzelliği ya da kaos). Strayer'e göre 18. Yüzyıl itibarıyla devlet bir gereklilik haline gelir ve ilk Avrupa devletleri İngiltere ve Fransa'da şekillenmiştir. Daha sonra diğer ülkeler bu devletleri örnek almışlardır (halefleri tarafından oldukça eleştiriyse tabi tutulmuş bir tez). Bugün de Strayer'i izleyerek doğu

Doç. Dr. Bengül Güngörmez
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

ülkeleri devletlerini şekillendirirken Batı'daki modern devletleri ayakta kalmak için model alıyorlar diyebiliriz. Biz de ayakta kalmak için Fransız devlet modelini kendimize örnek aldık. Devletin ortaya çıkışı hakkındaki başka bir tez de hanedanlıktan, yani bir aileden devlete doğru gelişimin gerçekleştiği tezidir. Bu tez de diğer tezler kadar tartışmalıdır. Marksistler için ise devletin varlığı tarihsel değişim yasalarına göre ileride buharlaşacak, geçici bir halidir. Marksistler için önemli olan ekonomiydi. Ekonomi her şeyi belirleyiciydi ve gelecek yeni düzende, dünyevi bir cenneti devletsiz olarak düşüyorlardı. Halbuki netice, cennet değil, cehennem, Sovyetler Birliği'nde de gördüğümüz üzere üretim araçlarının bütününü tekelinde toplayan ve hiçbir şekilde insan hakları bildirgelerini imzalamayan ve tanımayan kadiri-i mutlak, ceberrut devlettir.

Devlet fikri kısmen yenidir fakat egemenlik fikri çok daha eskidir. Tarihi M.S. 1300'lere kadar gider. Egemenlikle ilgili en ilginç ifadelerden birisi ise daha çağdaş bir düşünür olan Carl Schmitt'e aittir: "Egemen olağan üstü hale karar verendir" (Schmitt, a.g.e, s.13) Ona göre olağan üstü hal durumunda egemenin

kim olduğu belli olur. Ve her düzen bir karara dayanır. Schmitt ayrıca teoloji politik ilişkisini de gündeme getirerek modern devlet teorisinin bütün önemli kavramlarının dünyevileştirilmiş ilahiyat kavramları olduğunu söyler. Bu kavramlar ilahiyattan devlete teorisine aktarılmışlardır. (a.g.e, s.41) Görüldüğü üzere devleti ve onun ortaya çıkışını tarif etmek bile çok güç. Entelektüeller tarih boyunca birbirini reddeden tezler ileri sürmüşler.

Devletin direnme hakkı

Soldan sağa, ideolojik yelpazede devleti eleştirmek moda olsa da, entelektüelin devletin açısından da bakabilmesi gerekir. Eğer bir toplumsal hareket insanın temel hak ve özgürlükleriyle ilgili bir takım değerlerden hareketle yola çıktığını söyleyip, kendisi şiddet yoluyla iktidarı yıkmaya ve mevcut iktidarın yerini almaya yeltenen bir güç haline geliyorsa devletin bunu bastırmasından daha doğal ne olabilir? Devletin kendisini savunma hakkı var mıdır yok mudur? Kendi sınırları içerisinde devlet kurma hayali güden başka bir örgüte karşı (söz gelimi PKK) direnme hakkı yok mudur? Türkiye'deki temel meselelerden birisi muhalif hareketlerin de devlet olmak, devlet gibi olmak istemesidir. "Sivil" bir protesto, şiddet içermeye başlayarak Başbakanlık ofisini ele geçirme hareketine kolaylıkla dönüşebilir. Liberalerin savunduğu serbest piyasa meselesine gelince devletin serbest piyasaya müdahale veya mümkün olduğunca müdahale etmemesi isteklerinde haklılar. Ancak serbest piyasanın olabilmesi yine devletin varlığına bağlıdır çünkü devlet serbest piyasanın rahatlıkla işleyebileceği bir hukuk düzenini yaratmak zorundadır. Adil bir hukuk sistemi olmadığında serbest piyasa dediğimiz şey, çalma, hırsızlık, suistimal olaylarına açık hale gelir. Bununla ilgili güzel bir anekdotu kendisi de liberal çevreden sayılan düşünür Karl Popper aktarıyor: "Eski çağlarda Akdeniz piyasalarında neler olup bittiği hakkında çoğumuzun bir

fikri vardır. Fenike'den Atina'ya gemiler gelmiş ve insanlar burada alışveriş yaparlarmış. Ama Fenikeliler bazı Yunan çocukları beraberlerinde ülkelere götürürken alışveriş o noktada son bulmuş. Doğal olarak Fenikeliler bir daha Atina'ya gitmeye cesaret edememişler. Ne söylemeye çalıştığını anlıyorsunuz değil mi? Fenikeliler hırsızlık yapmışlar ve çaldıkları şey insanmış. Bu olay istikrarlı bir piyasanın oluşmasını engellemiş. Serbest piyasanın hayat bulması ancak hukuki sistemin tesis edilmesiyle mümkündür. Alışveriş yapmakla hırsızlık yapmak arasında bir fark olmak zorundadır." (Popper Karl, *Bu Yüzyılın Dersi*, Serbest Kitaplar, İstanbul, 2019, s.51-52)

Güçlü ama sınırlı

Bu durumda 'güçlü ama sınırlı bir devlet' mottomuz olabilir. Devletimiz güçlü olmak zorunda çünkü uluslararası askeri dengeler bunu gerektiriyor. Bosna'da kardeşlerimiz ölürken korkak olduğumuz için mi onlara yardım edemedik yoksa güçlü bir devletimiz olmadığı için mi? Suriye'de neden yeteri kadar etkin olamıyoruz? Askeri dengeler için güçlü bir devlet ve güçlü bir ordu şarttır. Kant'ın "ebedi barış"ının hayli uzağında bir dünya sistemi içinde yaşıyoruz. Almanya'daki Türklerin rahat yaşayabilmesi bizim güçlü bir devlet olmamıza bağlı. Savaşa karşı Banşilkesini ileri sürmek isterdim ama dünya ahvali buna izin vermiyor. Savaşa karşı Savaş! Barış! yalnızca silahlarla tesis edebilir ya da destekleyebilirsiniz. Bizim için önemli olan devlete radikal karşıtlık değil, Popper'in da söylediği gibi, hükümetin kan dökmülden iktidardan indirilmesini sağlamanın koşulunu yaratmaktır. Yeniden seçimlerin yapılabilmesi. Oy vererek iktidarı değiştirebiliriz. Bu koşullar da yalnızca güçlü bir devletin varlığında yaratılabilir. Güçsüz bir devlet, şiddet yoluyla iktidarı olmak isteyenlerin en gözde hedefidir. Ve şiddet yoluyla iktidarı olmanın sonu yoktur; iktidara şiddetle geldiğinizde şiddetle tekrar yıkılırsınız...

Diktatörlük tartışmanın zıddıdır. Elbette devleti tartışabiliriz. Ancak bu özgürlüğü kullanırken suistimali de hesaba katmak gerekir. Eğer bu özgürlüğü bir ayaklanmayı kıskırtmak üzere kullanıyorsa özgürlüğe dair hakkımızı suistimal ediyor olabiliriz. "Şiddetin olduğu yerde söz olmaz" der Hannah Arendt. Tartışma da olamaz. Tartışmanın gerekli koşullarını (güvenlik, kamusal alan, iletişim organlarının serbestliği vb) sağlayacak olan da yine devlettir. Popper'in söylediği gibi, "devletin gücünü kötüye kullanmasına engel olmak için de devlete ihtiyacımız var." Yine bir araba laf ettim ama bu sefer bir neticeye varmak istiyorum: Devlete karşı olma (bugün bu seçimle gelmiş mevcut iktidara karşı olmaya dönüşmüş durumda) modasından bir an önce kurtulup hakiki eleştiriler yapmanın vakti geldi de geçiyor bile. Devlet gücünün gerekliliğini kabul edip bunun hangi ilkelere sınırlayacağını konuşmakla işe başlayabiliriz.

bengulg2000@gmail.com